

УДК 331.548

М.І. Борисенко, ст. викладач

Чернігівський національний технологічний університет, м. Чернігів, Україна

ДО ПРОБЛЕМИ ВИБОРУ ПРОФЕСІЇ

Аналізуються підходи до вибору професії, причини та чинники, які впливають на вибір професії. Названі елементи структури професійного самовизначення та основні правила вибору професії.

Ключові слова: професійне самовизначення, професія, вибір професії.

Анализируются подходы к выбору профессии, причины и факторы, которые влияют на выбор профессии. Названы элементы структуры профессионального самоопределения и основные правила выбора профессии.

Ключевые слова: профессиональное самоопределение, профессия, выбор профессии.

Analyses the approaches to the choice of profession, causes and factors that affect the choice of profession. Called the elements of the structure of professional self-determination and basic rules of choice of profession.

Key words: professional self-determination, profession, choice of profession.

Людське життя є не що інше, як безперервний процес вибору одного з багатьох можливих варіантів поведінки, дій, міркувань, професії. Життєвий успіх людини зрештою залежить від правильності зробленого вибору. Як зробити правильний вибір? Як не помилитися при виборі? Як досягти успіху? Як стати кращим за інших? Ці питання, напевно, щоденно задають собі мільярди людей на планеті Земля, незалежно від свого етнічного походження та віросповідання.

Постановка проблеми. Кожен з нас знає, наскільки важливо знайти своє місце в житті, займатися справою, яка до душі, самоствердитися у професійній діяльності. Та рідко хто замислюється, з чого дійсно розпочинається кар'єра людини – з диплому про вищу освіту чи з роботи, яка приносить задоволення, роботи, яка стає частиною тебе, роботи, на яку хочеться йти, роботи, де ти можеш реалізувати свої знання, здібності, таланти.

Вибір професії – важливий крок у житті кожної людини, і мотиви можуть бути різними. Для когось мотивом може бути висока зарплата. Хтось хоче продовжити справу батьків. Для когось важливо те, щоб обрана ним професія була престижною. Мотивом може бути і задоволення від роботи.

Ось чому вибір професії надзвичайно важливий етап у житті людини, адже від цього вибору залежить майбутнє людини. Вибір професії – це велика відповідальність. Відповідальність перед батьками, перед суспільством та, найголовніше, перед собою. Відповідальність перед собою, мабуть, найважливіша, і полягає вона в тому, щоб обрати саме свій шлях і ним йти. Бо тільки сама людина може побачити, до чого в неї більший хист, до чого відчуває вона покликання. Кожен відчуває, що йому легше «дається» і, отже, чому зможе присвятити життя. І тут найважливіше – не помилитися.

Отже, метою статті є стислий аналіз існуючих підходів до вибору професії чи навчального закладу учнями середніх загальноосвітніх шкіл. Ми також плануємо обґрунтувати необхідність проведення профорієнтаційної роботи, яка дозволить активізувати професійне самовизначення учнів. Адже всі ми народжуємося рівними, за винятком деяких вроджених здібностей та талантів, або фізичних переваг.

Теоретичний аналіз проблеми. Шкода тих, хто, закінчуючи школу, не має жодного варіанта щодо професійного вибору. Несамостійна і залежна від чужої думки люди-

на часто обирає професію з поняття «престижу». Щодо моди на професію, то, як казав К.С. Станіславський, мода існує лише для тих, хто не вміє одягатися сам. Важко в такому випадку розраховувати на успіх, яку б професію індивід не обрав. Адже професійна діяльність сама по собі не робить людину потрібною чи незамінною — вона лише надає можливість стати такою.

На думку В. Франкла, не від нашої професії, а від нас самих залежить, чи знайдуть своє вираження в праці ті особистісні, неповторні риси, які складають нашу індивідуальність і, таким чином, наповняють змістом наше життя [4].

Деякі люди вважають, що професію варто обирати за принципом перспективності, не обов'язково яка вимірюється в грошовому еквіваленті, а швидше перспективності у розумінні можливості постійного зростання, вдосконалення себе, розвитку і розширення горизонтів своєї особистості.

Дуже часто вибір майбутньої професії залежить від бажання батьків, життєвої позиції друзів, а зовсім не від власного бажання і здібностей. Чим такий вибір зазвичай закінчується і як не піддатися спокусі плисти по життю за течією?

Сьогодні дуже багато платних навчальних закладів, і не в кожного є можливість там навчатися. Але куди б ми не пішли вчитися, всюди, в першу чергу, потрібні добрі знання. І тільки той досягає мети, хто бореться, хто шукає різних шляхів, хто долає перешкоди. Адже сказано у святих книгах: "Шукайте і знайдете, стукайте – і відкриється вам". Щоб правильно орієнтуватися у світі професій, треба, щоб хтось міг надати об'єктивну та своєчасну інформацію про цей світ, весь час відстежуючи його зміни.

Щоб прийняти правильне рішення, необхідно враховувати такі фактори: власні побажання, психологічні особливості та можливості, при цьому не слід забувати й про потреби ринку праці у спеціалістах тих чи інших професій. Існує формула вибору професії, яка в загальному вигляді показує, як прийняти оптимальне рішення. Необхідно лише, щоб хочу, можу, треба – співпадало. Тобто, щоб бажання, цікавість, прагнення займатися конкретною професією відповідали здібностям, талантам, стану здоров'я, а також ця професія відповідала потребам ринку праці. Досягти ж цього досить важко.

Які ж фактори впливають на вибір професії? Результати досліджень Є. Верещака, Ю. Гільбуха, Д. Закатнова, Л. Йовайши, О. Мельника, М. Тітми, М. Тименка та ін., свідчать про те, що основним чинником впливу на професійне самовизначення є батьки. Проте вибір професії визначається, як правило, не одним фактором, а їх сукупністю. Крім того, вплив різноманітних факторів на вибір майбутньої професії характеризується певною динамікою, знання якої дозволяє обирати найбільш ефективні форми та методи управління процесом професійного самовизначення залежно від віку учнів.

До числа факторів, що впливають на вибір професії Є.О. Климовим віднесено такі: схильність до певного виду професійної діяльності; урахування позиції батьків; урахування позиції друзів; урахування потреби суспільства у професії, що обирається; рівень інформованості про світ професій; відповідність вибору рівню домагань школяра; урахування можливості реалізувати вибір професії; наявність особистого професійного плану як програми дій з реалізації відповідних планів. Перелічені вище фактори утворюють так званій "восьмикутник основних факторів вибору професії". В ідеальному варіанті особистий професійний план має розроблятися з урахуванням всіх складових цього "восьмикутника" [2]. Урахування цих факторів є необхідною умовою добре орга-

нізованої профорієнтації. Крім об'єктивних, на створення і реалізацію планів відносно професійного майбутнього впливають і фактори психологічного порядку.

Психологічний фактор, який визначає придатність до тієї чи іншої професії, включає комплекс установок, звичок, рис характеру, навичок, умінь, знань, що сформувались під впливом життєвого досвіду. Дія цього фактора визначається тривалим процесом розвитку, попереднім життєвим досвідом, колом спілкування. Саме від цього фактора залежить наявність чи відсутність рішення про вибір професії, його адекватність і реалістичність.

Суб'єктивні фактори – це чинники індивідуально-психологічних відмінностей. Вони базуються на природних даних і від них залежить можливість вибору і успішність оволодіння низкою професій, що висувають особливі, підвищені вимоги до деяких якостей: сили, рухливості. До цієї групи факторів слід віднести також і фізіологічні, медичні, антропологічні показники, які є суттєвими для деяких професій.

Одним із засобів активізації процесу професійного самовизначення є методика побудови особистого професійного плану Є.О. Климова. В ній достатньо чітко визначено напрями надання допомоги учню у виборі професії та досить детально окреслені результати реалізації особистого професійного плану [1]. До структури особистого професійного плану повинні входити такі елементи:

- розуміння учнем необхідності професійної підготовки для повноцінного професійного та особистісного самовизначення й самореалізації;
- загальна орієнтація у світі професій;
- загальна орієнтація у соціально-економічній ситуації в країні;
- визначення віддаленої перспективної професійної мети та її узгодження з іншими життєвими цілями;
- визначення близьких та найближчих професійних цілей як етапів та засобів досягнення віддаленої професійної мети;
- знання про обрані професії та відповідні спеціальності, шляхи їх набуття, перспективи працевлаштування;
- уявлення про можливі зовнішні перепони на шляху до визначеної професійної мети та знання способів їх подолання;
- уявлення про внутрішні перепони (власні недоліки), які ускладнюють досягнення професійних цілей, а також знання своїх позитивних якостей, які сприятимуть реалізації професійних планів та перспектив;
- знання шляхів та засобів подолання внутрішніх недоліків та оптимального використання позитивних якостей, які сприятимуть підготовці до самостійного та усвідомленого вибору професії;
- наявність системи резервних варіантів вибору професії на випадок неможливості реалізувати свій вибір або невдачі за основним варіантом самовизначення;
- початок практичної реалізації особистої професійної перспективи та її коригування за принципом зворотного зв'язку.

Особистий професійний план допоможе окреслити власні професійні прагнення та наміри. Наявність професійного плану є показником готовності випускника до вибору професії. Особистий професійний план – це образ професійного шляху, модель професійного самовизначення людини. Важливо, щоб він був збудований реалістично, логічно, ясно.

«Якщо ви хочете у своєму житті не працювати жодного дня – зробіть своє захоплення своєю професією». Цей вислів близький до правди, адже робота приносить радість і задоволення лише тоді, коли вона близька вам до душі.

А це трапляється в тому випадку, коли вибір був зроблений правильно. Для того щоб зробити правильний вибір, необхідно знати основні правила вибору професії. Науковці дають такі рекомендації.

1. Дізнайся як можна більше про різні професії, щоб було із чого вибирати:

а) розповідь учителя про професії, пов'язані з навчальним предметом, що ним викладається;

б) розповідь представника тієї або іншої професії, запрошеного у школу для бесіди з учнями;

в) розповідь учнів, що спеціально зібрали матеріал про професію своїх рідних або професії, що їх зацікавили;

г) професіографічна екскурсія;

д) відвідання ярмарок професій;

е) книги, статті, довідники про професії, засоби масової інформації;

є) особиста участь в окремих найпростіших видах праці.

2. Склади для себе оглядову схему для орієнтації у світі професій. Не забудь включити в неї інформацію про основні вимоги, які ставить професія до особистих якостей людей.

3. Збери інформацію про те, які професії користуються попитом сьогодні на ринку праці, і які будуть потрібні через 3-5 років.

4. Розглянь можливості й обмеження, які обумовлені особливостями твоєї сім'ї, а також можливості та обмеження, обумовлені твоїми особистими якостями.

5. Визнач для себе головні цілі: ким хочеш стати, яку роботу хочеш виконувати, чого досягти в житті?

6. Оціни свої ресурси: здібності, нахили, здоров'я особливості характеру і темпераменту.

7. Порівняй свої ресурси і вимоги, які пред'являє обрана тобою професія до людини; в ідеалі вони повинні співпадати.

8. Не забудь проконсультуватись з лікарем, щоб не вибрати професію, яка тобі протипоказана за станом здоров'я.

9. Вибери навчальний заклад (професійне училище, ліцей, коледж, технікум, ВНЗ, курси і т. п.), де би ти зміг отримати обрану професію.

10. Підбери запасні варіанти цілей і шляхів їх досягнення на випадок виникнення нездоланих перешкод.

11. Обдумай свій вибір ще раз, оціни кожний свій крок.

12. Звернись за консультацією до спеціаліста-профконсультанта, якщо на якомусь етапі вибору професії у тебе виникли труднощі.

Профконсультації у школах доцільно проводити з використанням диференційованого підходу, що зводиться до таких семи етапів:

1. Попередня (підготовча) профконсультація – здійснюється у школі вчителями, методистами з профорієнтації. Вони, ознайомившись з першими професійними намірами учнів, обговорюють, наскільки раціональні ці наміри, наскільки відповідають успішності, інтересам, нахилам, стану здоров'я, характеру учнів.

2. Інформаційно-довідкова консультація – це компонент системи профконсультації, на якому проводиться ознайомлення учнів із певною групою професій, поглиблюються і коригуються їх знання відповідно до напрямку вибраних професій.

3. Початкова формуюча профконсультація призначена для поглиблення знань учнів про професії, одержаних на попередніх профконсультаціях, формування у них елементарних умінь з цієї професії.

4. Уточнювальна профконсультація – це сукупність заходів, спрямованих на виявлення відповідності знань, нахилів і здібностей учня вимогам професії, що обирається. При відносно високому ступені відповідності уточнювальна профконсультація не проводиться.

5. Коригуюча профконсультація – використовуючи результати попередніх етапів та психолофізіологічних обстежень, коригує неточний чи неправильний вибір школяра і спрямовує його на таку діяльність, яка б сприяла більш точному виявленню його придатності та покликання.

6. Основна формуюча профконсультація – призначена для продовження формування у школяра знань, умінь та навичок з цієї професії, якщо таке формування проводилося початковою формуючою профконсультацією.

7. Контрольна профконсультація – ставить завдання уточнити, наскільки правильно учень вибрав професію, перевірити, чи добре проведені коригуючі консультації, під час яких перевірялися психологічна та фізична адаптації учня, а також контрольна профконсультація дає рекомендації відносно подальшого професійного удосконалення і правильного самовизначення.

Список використаних джерел

1. *Климов Е. А.* Психология профессионала / Е. А. Климов. – М. : Изд-во “Институт практической психологии”, 1996. – 400 с.
2. *Климов Е. А.* Развивающийся человек в мире профессий / Е. А. Климов. – Обнинск : Принтер, 1993. – 57 с.
3. *Пряжников Н. С.* Профессиональное и личностное самоопределение / Н. С. Пряжников. – М. : Институт практической психологии, 1996. – 256 с.
4. *Франкл В.* Воля к смыслу = The will to meaning / В. Франкл. – М. : Апрель Пресс ; ЭКСМО-Пресс, 2000. – С. 97.

УДК 364-78:331.548

Л.Ф. Лєскова, ст. викладач

Чернігівський національний технологічний університет, м. Чернігів, Україна

МЕНЕДЖЕР СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ – НОВА ПРОФЕСІЯ НАШОГО ЧАСУ

Проаналізовано роль особистості менеджера як головного чинника забезпечення ефективного розвитку організації (установи) соціальної сфери та розглядаються деякі особливості управлінської праці менеджерів соціальної сфери як нової професії нашого часу.

Ключові слова: соціальна сфера, сучасний менеджер соціальної сфери, особливості праці менеджерів соціальної сфери.

Проанализирована роль личности менеджера как главного фактора обеспечения эффективного развития организации (учреждения) социальной сферы и рассматриваются некоторые особенности управленческого труда менеджеров социальной сферы как новой профессии нашего времени.